

Matko Botić

Jalovo vježbanje nezadovoljstva

Jean Baptiste Poquelin Molière
Škrtac

Redatelj:
Oliver Frlijić

HNK Ivana pl. Zajca,
Hrvatska drama

Prizorište:
Brodogradilište 3. maj

Premijera:
Riječke ljetne noći
18. srpnja 2009.

Nekad je umjetnost bila jednostavna, došli bismo u muzej i vidjeli sliku. No otkad je Duchamp postavio pisoar u izložbeni prostor, postalo je neophodno shvatiti kontekst. I tako smo došli do situacije u kojoj umjetnost ne možemo razumjeti ako pritom ne razmišljamo. I mi svoju publiku zato prisiljavamo da radi, da razmišlja.

Redatelj Jan Lauwers, Jutarnji list, 22. 9. 2009.

Ja nikada ne bih dopustio da budem prevaren, kao što je to Štrlić dopustio kad mu je onaj Oliver Frlijić podvalio *Bakhe* na Splitskom ljetu. (...) Isti je takav i njegov *Škrtac* u Rijeci, koji nisam gledao, ali Bože sačuvaj da takvu predstavu pogledam! Pa što imaju *Bakhe* s HNK u Zagrebu, čija se maketa pali u predstavi, i što ima *Škrtac* sa Sanaderom? Ako se igra grčka tragedija, onda se igra grčka tragedija!

Glumac Filip Radoš, Globus br. 977, 2009.

zabrani citati istaknutih kazališnih pregalaca, Belgijca Lauwersa i Hrvata Radoša, precizno ocrtavaju dvije krajnosti filozofskog luka unutar kojeg su porazbacani produkti suvremenog teatra, od prospomenute pohvale pameti do drugog izvatka koji bi se mogao nasloviti *adio pameti*. Kazalište u 2009. godini mora se unutar tih krajnosti opredijeliti za vlastitu poziciju, s punom odgovornošću prema vlastitoj odluci, a nova pred-

stava Olivera Frlijića na paradoksalan način objedinjuje obje suprotstavljene ideje. *Škrtac* na Riječkim ljetnim noćima poštuje, naravno, lauwersovsku važnost promišljanja konteksta, ali se u isto vrijeme u velikoj mjeri prepušta radoševskom teatru ispražnjenom od značenja, kojim na zanimljiv način pokazuje kazališnu nemoć u komentiranju i utopijskom ispravljanju društvenih nepravdi. "Ako se igra Molière, onda se igra Molière!" kao da rezignirani Frlijić nesvjesno parafrazira Radoša, stvarajući predstavu koja u isto vrijeme pokušava biti aktivistički angažirana, ali je i blazirano prepuštena samoj sebi.

Jasmin Mekić, Anastazija Balaž Lečić, Alen Liverić, Jelena Lopatić, Olivera Baljak, Tanja Smoje

Frlićev *Škrtac* očekivan je s kontroverznom popudbinom dvaju redateljnih predhodnica koje su svaka na svoj način uzburkale hrvatsko kazalište proteklih godina. *Turbo folk* jedna je od najboljih riječkih predstava u dvadeset prvom stoljeću, koja se fenomenom opće trivializacije ukusa i seljačkoga konzumerizma nije bavila svisoka, nego se naizgled nasilnim spajanjem barokne zgrade riječkog HNK-a s niskim strastima profanirane svakodnevice prometnula u istinski dokument vremena. Splitske *Bakhe* idu još dublje u društveno tkivo, povezujući Dionizova divljanja iz izvornika s mučnim kapitalom hrvatskih domovinskih *zločina iz vlastitog dvorišta*. Reakcije na obje predstave bile su sukladne njihovoj estetskoj i etičkoj izvrsnosti: umjereniji *Turbo folk* hvalili su i oni koji ga ne razumiju, a *Bakhe* su priznate kao iznimni kazališni događaj svuda osim u upravi matičnog teatra. No usprkos hvaljenim izvedbama, u hrvatskom društvu koje je uvijek glavno lice Frlićevih ekscenčnih predstava stanje je sve gore i gore.

Postavljanje komedije nakon mučnih suvremenih tragedija svakodnevice činio se kao logičan potez, s vrelom

“Ako se igra Molière, onda se igra Molière!” kao da rezignirani Frlić nesvjesno parafrazira Radoša, stvarajući predstavu koja u isto vrijeme pokušava biti aktivistički angažirana, ali je i blazirano prepuštena samoj sebi.

mogućega nadahnuća u tragikomičnim potezima vladajuće nomenklature. Molièreov *Škrtac* također izgleda kao odličan repertoarni izbor: u priči o cijiji Harpagonu koji jedini u komadu ima novac i pripadajuću mu moć, lako je povući paralelu sa suvremenim vlastodršcima. Ima li na kraju krajeva boljeg simbola za hrvatskog političara od tipa koji vlastitom sinu daje zajam uz lihvarske kamate, koji demagoški proklamira štednju i krepost štedeći na svima drugima osim na sebi. Predstava je zamišljena kao ambijentalna, ali bez uobičajenih mediteranskih klišeja, u sablasnom prostoru brodogradilišta “3. maj” koje je upravo u to vrijeme čekalo razrješenje vlastite sudbine. Paralele s hrvatskim (onodobnim) premijerom osnažene su i plakatima na kojima su portretirani Ivo Sanader i članovi nje-

gove vlade, da bi se izbjegla bilo kakva sumnja o kojem je Harpagonu zapravo ovdje riječ. I dok je na papiru sve bilo jasno i potencijalno zanimljivo, u praksi se Molière pokazao kao tvrd orah za nasilna osuvremenjavanja. Osim toga, tijekom stvaranja predstave u paralelnoj stvarnosti društva koje se nedvojbeno moralo reflektirati u svakoj pori Frlićeva *Škrca* dogodilo se nešto potpuno neočekivano. Taj stvarnosni vlastodržni “škrtac”, naime, napravio je politički salto mortale i... otišao. Bez ikakva objašnjenja, usred mandata, u maniri Kennya iz “South parka” koji bi takav potez popratio riječima *screw you guys, I’m going home*. Stvarnost je tako po tko zna koji put nadmudrila kazalište, ostavljajući Frlića i riječki ansambl da teatarskim sredstvima pokušaju odgovoriti i na tu, konačnu bezobraztinu. Nažalost, kazalište je u tom slučaju moglo samo priznati poraz pa su svi oni kritički žalci koji su pogadali svoj cilj u *Turbo folku* i *Bakhama*, u *Škrca* izgledali kao uzaludan teatarski trud.

Predstava počinje na ulazu u “3. maj”, gdje publiku čeka grdosija od više desetaka kотаča, transporter koji u bolja vremena služi za prijenos teških brodskih dijelova, a u ovo nevrijeme kad brodogradilište manje štete stvara kada ništa ne proizvodi, dobar je i za vožnju kazališnih gledatelja. Velika projekcija hrvatske zastave i natpis “štrajk” podsjećaju prisutne o čemu se radi, a projekcije Sanaderovih govora jezivo izgledaju projicirani na trošne fasade nekadašnjega industrijskog diva. Buka transportera nadjačava političku demagogiju dok se naposljetku ne otvori pogled na ogromnu tvorničku halu, fascinantno osvijetljenu majstorskim radom Denija Šesnića. Taj prvotni prizor sive industrijske svakodnevice pretvoren u blješteći teatar nevjerojatno je snažna slika, koja rječi svjedoči o pokušaju teatralizacije tog sumornog mjesta – u tom trenutku to je istinsko “Narodno kazalište 3. maj”. U pozadini te haletine nazire se mali zlatni tezoro, kontejner koji uz zvuke *Bilećanke* putuje do publike, donoseći glumce koji su spremni za igru. I već u prvom obraćanju glumice Jelene Lopatić nazire se redateljski uzmak: ona u programatskom uvodu taksativno nabraja svu ništavnost kazališta koje ne može mijenjati stvarnost, ona govori o socijalnoj nejednakosti i potrebi za revolucijom i zaključuje kako će glumci gledateljima izvesti Molièreova *Škrca*, da im pokažu koliko je kazalište daleko od bilo kakvog stvar-

Jelena Lopatić

nog života. Drugim riječima, cijela predstava, ma kako zamišljena i izvedena, tek je rezignirani podsjetnik da je buržoaska postavka Molièrea ionako krajnji domet teatra.

Srećom, ni tako zamišljena stilska vježba nije posve ispražnjena od polemičnog dijaloga za suvremenost. Frlić *Škrca* zamišlja kao raskalašenu farsu prepunu falusa i seksualnog promiskuiteta po načelu “svatko sa svakim”, s čim se nedvojbeno aludira na suvremenu perversnu opsjednutost seksualnošću, ali i na falocentričnost prevladavajućeg balkanskog mentaliteta. Redatelj je osmislio i maštovit koreografirani mizanscen pa je na trenutke zaigrani *Škrtac* izgledao poput neobuzdanog pučkog teatra kakav se često može gledati na ljetnim festivalima duž jadranske obale.

Klasičnu Molièreovu dramsku fakturu unutar takvog redateljskog koncepta s velikom žarom i mahom uspješno su iznijeli i raspoloženi riječki glumci. Alen Liverić definitivno se posljednjih godina potvrdio kao nositelj riječkoga dramskog repertoara, a Harpagon spada u jednu od nje-

Predstava je zamišljena kao ambijentalna, ali bez uobičajenih mediteranskih klišeja, u sablasnom prostoru brodogradilišta “3. maj” koje je upravo u to vrijeme čekalo razrješenje vlastite sudbine.

Taj prvotni prizor sive industrijske svakodnevnicke pretvoren u blješteći teatar nevjerojatno je snažna slika, koja rječito svjedoči o pokušaju teatralizacije tog sumornog mjesta – u tom trenutku to je istinsko “Narodno kazalište 3. maj”

govih boljih uloga, prvenstveno zato što je osmišljen krajnje jednostavnim, a učinkovitim glumačkim sredstvima. Uzdiguta čela, smiješnoga sitnog koraka i sa sveprisutnom maskom gađenja prema ljudskom rodu koju nosi na licu, Liverić sjajno dozira Harpagonovu mizantropiju i škr-tost, sve vrijeme odolijevajući upadanju u jednoobraznu karikaturu. S nešto manje mjere Jasmin Mekić gradi duhovitu figuru Harpagonova sina Cleantea, pretjerano inzistirajući na karikaturnom humoru bosanskog naglaska i prvoloptaških gegovana, zbog kojih povremeno izgleda kao da je došao iz nekoga drugog komada. Tanja Smoje u ulozi Elise sjajno kontrira Liveriću u scenama nadmudri-vanja oko bračnih pitanja, a Jelena Lopatić pudlicu / pri

Alen Liverić, Olivera Baljak, Jelena Lopatić

povjedačicu igra opuštenu i skladno, ne libeći se s mje-rom upuštati u razigrane seksualne akrobacije kojih se domislio redatelj. Damir Orlić i Olivera Baljak bez osobitog žara tek su skicirali vlastite likove Valerea i Frosine, a Aleks Đaković kao Le Fleche i Jacques uvjerljiv je u trpnim figurama slugu. Elena Brumini uz Frlićevu je pomoć predstavila ulogu Simona u dopadljivoj dvojezičnoj varijanti, a jednu od najboljih uloga ostvarila je Anastazija Balaž Lečić u ulozi Marianne. Krhka Marianne u iznimno energičnoj i preciznoj izvedbi Anastazije Balaž Lečić pretvara se u sludenu oštrokondžu opasna pogleda i brza jezika, koja na taj način pruža dostojan otpor u vrhuncima scene upoznavanja s Harpagonom. Odlične pomagače redatelj je imao i u Daliboru Laginji koji je osmislio funkcionalan i nenametljiv dekor što je podsjećao na stvarno mjesto radnje te u Sandri Dekanić čiji su kostimi u znatnoj mjeri pomagali redateljskoj viziji Škrca kao razuzdane farse.

U trenutku kada je usred procesa rada na predstavi

Tanja Smoje, Jasmin Mekić

Sanader dao ostavku na mjesto premijera, bilo je jasno da se to na neki način mora osjetiti i u predstavi. Redatelj je došao do jednostavnog, jedinog logičnog rješenja u tom trenutku: umjesto petog čina, Harpagon će poput svog kolege s Markova trga reći *screw you guys...* i otići kući. Kao što je redatelj unaprijed odustao od konstruktivne kritike, tako i glavni glumac ne završava predstavu do kraja, jer ako premijer države može nekažnjeno otići neobavljena posla, zašto bi se on zamario tom besmislenom farsom u unaprijed osuđenom prostoru.

Turbo folk osvajao je svojom grubom i neuvijenom dijagnozom stanja društva, a *Bakhe* su plijenile pozornost virtuozno izvedenim sudarom antike i tragedije našeg vremena. Škrtač za razliku od njih priznaje poraz i prije nego što se zahuktao, on je rezignirani proizvod redatelja koji nije uspio iznaći način da treći put zaredom bude konstruktivno konfliktan. Frlićev rad i ovoga puta podiže prašinu i zahtijeva od publike da razmislija o viđenom, ali u isto vrijeme zapleće se u jalovost stava po kojem se ionako ništa ne može promijeniti. Pa se onda, uz sav lauersovski kontekst, radoševski “igra Molière”, bez želje i prave mogućnosti da se riječki Škrtač prometne iz vješto režirane i kvalitetno odglumljene “čvrge” u istinski kazališni doživljaj.

Redatelj je došao do jednostavnog, jedinog logičnog rješenja u tom trenutku: umjesto petog čina, Harpagon će poput svog kolege s Markova trga reći *screw you guys...* i otići kući.

Alen Liverić